

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף לד

(בעמוד הקודם)

למדנו בכרייתא: שור תם שהזיק - 'אם קדמו בעלי חובות' אם היה למזיק חובות של הלוואות, ובאו המלוים ולקחו את השור כדי לגבות ממנו את הלוואה, בין אם החוב קדם לנגיחה ובין אם הנגיחה קדמה לחוב - לא עשו ולא כלום לפי שאין משתלם אלא מגופו. הגמרא מבארת את הדברים:

קדמו בעלי חובות וכו'.

קושיא: בשלמא הזיק עד שלא חב: אם השור הזיק לפני שהמזיק לקח את הלוואה - מובן מדוע המלוה של המזיק לא יכול לקחת את השור עבור הלוואה, כי הניזק קודם לו לגבות את הנזק מהשור. אבל אם הלוואה קדמה לנזק - מדוע המלוה לא קודם?

ואפילו הזיק עד שלא חב: ועוד יותר קשה: אפילו אם הנזק כן קדם להלוואה, בכל אופן מכיון שהבעל חוב תפס ראשון מדוע מוציאים ממנו?

שמע מינה: ומכיון שבכרייתא כתוב אחרת, האם נלמד מכאן שבעל חוב מאוחר שקדם וגבה לפני בעל חוב שקדם לו - מה שגבה לא גבה? (דהיינו אדם שנטל הלוואה אחרי הלוואה משני מלוים, ואין לו לשלם לשניהם, ובא הבעל חוב המאוחר יותר וגבה את השדה של הלווה). והרי זו מחלוקת במסכת כתובות.

דחיה: לא, לעולם אימא לך וכו': באמת יתכן שבעל חוב מאוחר שקדם ותפס מה שגבה גבה, אבל כאן בשור אומר הניזק לבעל חוב: בכל מקרה הייתי מוציא ממך את השור, גם אם היית קודם לי, משום שאני גובה את הנזק מהשור שהזיק אותי (שכך אמרה התורה שהניזק גובה מהשור).

וזו גם ממיילא התשובה לשאלת הגמרא מדוע מוציאים מהבעל חוב את השור שתפס.

*

ת"ר שור שווה מאתיים וכו': השור תם הזיק אותו בחמישים, ועליו לשלם חצי מהנזק דהיינו עשרים וחמש. אם לאחר החבלה השביח השור הניזק ונעשה שווה ארבע מאות - המזיק אינו יכול לטעון לבעל השור שהוא פטור מלשלם כי בין כה וכה השור השביח יותר מהנזק. משום שבעל השור טוען לו: אם לא היית מזיק אותו הוא היה שווה היום שמונה מאות.

כחש: ואם השור הניזק הכחיש ונעשה שווה פחות - על המזיק לשלם את הנזק כפי שהשור שווה בעת העמדה בדין, ולא כפי שהיה שווה בשעת הנזק. (הגמרא תבאר לקמן משום שהנגיחה המשכיחה להזיק אותו בתוך הגוף והיא גרמה לכחישות שלו).

שבח מזיק: ואם השור המזיק השביח יותר משעת הנגיחה, כגון שהיה שווה מאתיים ועלה לארבע מאות - אין הניזק יכול לטעון: מגיע לי כפול (חמישים) כי החלק שלי שהיה מגיע לי בשור השביח. אלא הוא מקבל רק עשרים וחמש.

אבל אם כחש השור המזיק, כגון שהיה שווה מאתיים ונעשה שווה מאה - משלם המזיק כשעת העמדה בדין דהיינו חצי ממה שהיה עליו לשלם בשעת הנזק (-) רק שנים עשר וחצי).

אמר מר: הגמרא מבארת את הברייתא. לכאורה יש סתירה בדברי הברייתא. כי במקרה ש'שבח המזיק' משלם כשעת הנזק - וזה מתאים לדעת רבי ישמעאל (בדף הקודם) שהניזק דומה ל'בעל חוב' הנושה כסף במזיק, והיינו שהמזיק רק חייב לו כסף אך אין לניזק שותפות בשור, ולכן כשהשור השביח אין לו חלק בהשכחה.

ואילו כש'כחש המזיק' אומרת הברייתא שהניזק מפסיד את ירידת הערך - וזה מתאים לדעת רבי עקיבא שהוא שותף בשור.

תירוצ: לא, כולה רבי עקיבא היא: הברייתא כדעת רבי עקיבא, ולכן הניזק שותף בכחש של השור. אבל כשהשור השביח הוא לא מקבל חלק בהשכחה - משום שמדובר שהמזיק פיטם אותו והשקיע מכספו הפרטי את ההשכחה הזו.

קושיא: **אי כשפטמו אימא רישא:** אם כן ברישא - כשהשביח הניזק אומרת הברייתא שהמזיק לא יוכל להיפטר מתשלום הזנק. ואם מדובר שהניזק פיטם את השור שלו, וכי צריך לומר שהמזיק לא נפטר מלשלם את הנזק?

תירוץ: **אמר רב פפא:** באמת ברישא מדובר שהשור השביח בכל מקרה, דהיינו בין אם השור השביח מפיטום ובין אם השביח מאליו, והסיבה שהברייתא כתבה את הדין הזה - זה רק בשביל המקרה שהשביח מאליו, ובכדי לחדש שהמזיק לא יכול להיפטר עקב כך מתשלום הנזק, (אלא שבלשון 'שבח' נכלל גם פיטום כפי שלומדים מהסיפא). אבל בסיפא מדובר שהשביח רק על ידי פיטום.

נאמר בברייתא: **כחש כשעת העמדה בדין:** אם השור הניזק הוכחש לאחר הנגיחה - משלם המזיק כשעת העמדה בדין ולא כשעת הנזק. הגמרא מקשה: מחמת מה הוכחש השור? אם הוא הוכחש בעקבות מלאכה שעשה איתו הבעלים - מדוע על המזיק לשלם את הכחש הזה?

אלא מדובר שהוכחש בגלל המכה שקיבל שאז כאילו ה'קרן' שנגחה אותו עדיין 'קבורה' בתוכו וממשיכה להזיק אותו.

משנה: **אמר רבי מאיר:** על כך נאמר הפסוק **"וּמְכַרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחֵי וְחָצוּ אֶת כֶּסֶף"** שמוכרים את השור המזיק ששואה מאתיים והוא משלם חצי נזק דהיינו מאה.

א"ל רבי יהודה: אכן כך ההלכה. אבל לא על זה דברה התורה בפסוק הנ"ל. משום ש'קיימת' והסברת רק את תחילתו של הפסוק ולא את סופו. **"וּמְכַרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחֵי וְחָצוּ אֶת כֶּסֶף וְגַם אֶת הַמֵּת יַחְצוּ"**, דהיינו התורה מדברת על מקרה שחוצים גם את השור החי וגם את השור המת.

ואיזה?: אלא על מה מדברת התורה?

זה שור שווה מאתיים וכו': שור שווה 200 שהזיק שור שווה 200, והנבלה שווה 50. נמצא שהנזק (בקייזוז הנבלה) הוא 150. ומכיון שהשור תם, הוא צריך לשלם חצי נזק דהיינו 75. ולכן לוקחים את השור החי מוכרים אותו וכל אחד מקבל 100, ובנוסף כל אחד מקבל חצי מהנבילה = 25. נמצא שכל אחד קיבל 125, והפסיד 75. כלומר שהם התחלקו בנזק חצי חצי (150:2=75).

גמרא: אלא מה אני מקיים **"וְגַם אֶת הַמֵּת יַחְצוּ"**: כך שואל רבי מאיר על שיטתו?

והתשובה: **פחת שפחתו מיתה מחצין נחיי**: מה שנפחת השור הניזק מערכו בגלל המיתה (200) - משלם המזיק חצי הנזק (100) מתוך השור החי. [נהסיבה שהוצרכה התורה לכתוב זאת, כי מ'זמכרו את השור החי וחצו את כספו' היינו חושבים שבכל מקרה משלם המזיק חצי מהשור ללא קשר לגודל הנזק, ואפילו אם הזיק פחות מחצי השור ירויח הניזק, קמ"ל יוגם את המת יחצון' שרק על הנזק שעשתה המיתה ישלם חצי. תוס'].

מכדי: הרי בין לרבי מאיר ובין לרבי יהודה במקרה ששור שווה 200 נגח שור שווה 200 והנבילה שווה 50 זוז כל אחד מהם מקבל 125. אלא **שלדעת רבי מאיר** מקבל הניזק את כל הנבלה והמזיק מוסיף לו 75 (חצי מהנזק של השור שנפחת ב-150). **ולדעת רבי יהודה** מתחלקים גם בנבלה, דהיינו כל אחד מקבל 100 מהשור החי ו-25 מהנבלה. אך בסופו של דבר שניהם מקבלים 125, ואם כן מה ההבדל ביניהם?

תירוץ: **אמר רבא פחת נבילה**: אם נבלת השור המת נפחתה משוויה משעת המיתה עד שעת העמדה בדין. **לדעת רבי מאיר** שהמזיק לא מקבל כלום מהנבלה - אם כן היא שייכת רק לניזק, והניזק הפסיד את ירידת הערך (והמזיק נותן לו רק 75). אבל **לדעת רבי יהודה** שהמזיק מקבל חצי מהנבלה - אם כן היא שייכת גם לו, ולכן הוא משתתף בירידת הערך שלה בחצי. (כגון אם ירדה הנבלה מ-50 ל-25, משלם לו 12.5 - חצי מהפחת).

אמר ליה אביי אם כן מצינו וכו': אם כן לדעת רבי יהודה יוצא שתם דינו חמור ממועד, כי במועד כל הנבלה הולכת לניזק, ואילו בתם רק חצי מהנבלה הולכת אליו וצריך המזיק לשלם יותר.

וכי תימא הכי נמי: ואם תאמר שאכן תם חמור ממועד, וכמו שאמר רבי יהודה לקמן (בפרק 'שור שנגח') שאם השומר שמר על השור בשמירה פחותה והשור הלך והזיק: בשור תם חייב ואילו במועד פטור. נמצא שתם חמור ממועד.

דחייא: אימר דשמעת ליה וכו': כל מה ששמעת שתם חמור - זה רק לענין שמירה, כי רבי יהודה לומד זאת מפסוקים, אבל לא לענין תשלומין.

ועוד יותר, יש ברייתא שרבי יהודה סובר שלענין תשלומין תם לא חמור יותר ממועד:

והתניא רבי יהודה אומר יכול שור שוה מנה: האם יתכן ששור שוה מנה דהיינו 25 סלעים (מנה = מאה זוז = 25 סלעים. כי 1 סלע = 4 זוז) שנגח שור שווה 5 סלעים, והנבלה שווה 1 סלע - שהמזיק והניזק יתחלקו בשור החי והמת, ואז יצא שהניזק

יקבל 13 סלעים (12.5 סלעים מהשור החי + $1/2$ סלע מהשור המת) שזה הרבה יותר מהנזק (שהוא 4 סלעים)?

משיב רבי יהודה: **אמרת וכי מועד וכו'**: הרי מועד חמור יותר משור תם, שהמועד משלם נזק שלם ואילו תם חצי נזק. ולכן אם מועד משלם רק מה שהזיק, כל שכן שתם ישלם רק מה שהזיק. עד כאן הברייתא.

מוכח שלדעת רבי יהודה שור תם לא חמור יותר משור מועד. ולכן הגמרא חוזרת בה מהנפקא מינה שאמרה בתחילה בין רבי מאיר לרבי יהודה.

אלא אמר רבי יוחנן: הנפקא מינה בין רבי מאיר לרבי יהודה היא במקרה הפוך: כשהנבלה השביחה. לדעת רבי מאיר שלמזיק אין שום שותפות בנבלה - כל השבח הולך לניזק, ואילו לדעת רבי יהודה הם מתחלקים ברווחים כלומר המזיק צריך לשלם פחות.

והיינו דקא קשיא ליה לרבי יהודה: זהו מה שאמר רבי יהודה בברייתא לקמן "יכול שור שווה חמש סלעים שנגח וכו'. והגמרא מבארת את הקושיא של רבי יהודה:

רבי יהודה הרי סובר שהקב"ה חס על המזיק שיקבל חצי מהשבח שהשביחה הנבלה (כלומר שישלם פחות), ואם כן קשה לו: מה הדין במקרה ששור שווה 5 סלעים נגח שור שווה מנה דהיינו 25 סלעים, והנבלה שווה חמישים זוז דהיינו 12.5 סלעים - המזיק יקבל חצי מהשור החי דהיינו 2.5 סלעים + חצי מההשור המת דהיינו 6.25 - 8.75 סלעים, נמצא שהוא הרויח מהנגיחה! (כי השור שלו היה שווה רק 5 ועכשיו הוא קיבל יותר מ-8).

ואומר שלם ישלם: נאמר בשור מועד "שְׁלֵם יְשַׁלֵּם שֹׁר תַּחַת הַשֹּׁר" כפילות המילים 'שלם ישלם' מלמדת שבין שור מועד ובין שור תם רק משלמים על הנזק שעשו, אבל לא נוטלים לעצמם רווחים מהנזק.

עד כאן הברייתא. ומכאן ראייה לרבי יוחנן שהמחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה היא ב'שבח נבילה' שאז לדעת רבי יהודה המזיק 'מרוויח' בשבח כלומר מפחית מהתשלום שחייב לניזק. ולכן קשה לו הקושיא הנ"ל כי במקרה הנ"ל יוצא שהוא לא רק מפחית מהתשלום שחייב לניזק אלא מרויח כסף מהנזק שעשה. וזה דבר שלא יתכן!

מאי ואומר: הגמרא מכארת את דברי רבי יהודה הנ"ל. מדוע הוא הוצרך להביא פסוק 'שלם ישלם'?

והתשובה: היה מקום לומר שדוקא במקרה שהניזק מפסיד - אין המזיק מקבל מהרווחים של השבח שהשביחה הנבלה. אבל במקום שהניזק לא מפסיד אולי שניהם ירויחו?

וכגון בשור שווה 5 סלעים שנגח שור שווה 5 סלעים, והנבלה השביחה ושווה 30 זוז = שזה 7.5 סלעים - יקבל הניזק את ה-5 סלעים של הנזק, ולאחר מכן יחלקו המזיק והניזק ברווחים של ה-2.5 סלעים = שהם 10 זוז, 5 זוז לכל אחד מהם. ועל כך מלמד הפסוק שהמזיק לעולם לא נוטל כסף אלא רק משלם כסף.

אמר ליה רב אחא בר תחליפא לרבא: לדעת רבי יהודה שהפסוק "וְגַם אֶת הַמֵּת יִחְצוּן" מלמד שהמזיק מקבל חצי מהנבלה, ולא דורשים מהפסוק הזה שהמזיק משלם רק את הפחת של המיתה (כמו שדרש רבי מאיר) - יוצר מצב ששור תם ישלם יותר מחצי נזק!

כגון שור שווה 50 שנגח שור שווה 40, והנבלה שווה 20, ונמצא שחצי נזק הוא 10 זוז. אם יחלקו המזיק והניזק בשור החי ובשור המת - כל אחד מהם יקבל: 25 מהחי + 10 מהמת = 35 זוז, נמצא שהניזק מקבל 15 זוז יותר ממה שהיה עליו לקבל. [יש לציין שכאן אמנם המזיק לא מקבל יותר מהשור שלו כי השור היה שווה 50 ועכשיו יש לו רק 35, אבל בכל אופן הניזק מקבל יותר מחצי הנזק].

תירוץ: אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתה וכו': באמת רבי יהודה כן סובר שהמזיק משלם רק את הסכום שנפחת השור הניזק כתוצאה מהמיתה ולא יותר.

קושיא: מנא ליה? מ'וגם את המת וכו': מניין לומד זאת רבי יהודה? מהפסוק הנ"ל כפי שלמד רבי מאיר. אך הרי רבי יהודה לומד מהפסוק הזה שגם המזיק נוטל חצי החי וחצי המת?

תירוץ: אם כן נכתוב קרא: רבי יהודה לומד מהפסוק הזה את שני הדברים. כי אם הפסוק היה מלמד רק על פחת שפחתו מיתה היה צריך להיות כתוב "וְאֶת הַמֵּת

יִחְצֹן, ומהמילה 'יָגַם' לומדים שהמזיק שותף בנבלה ('וגם את המת' מלמד שכשם שנוטל חצי מהחי כך נוטל גם חצי מהמת. תוס' ר"פ).

משנה: שורו שבייש פטור: שנאמר **"וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כְּאִשֶּׁר עָשָׂה כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ"**, ודורשים שדווקא איש שבייש את עמיתו חייב אבל שור שבייש פטור.

והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב: כלומר חייב לשחררו.

והוא שחבל באביו ואמו פטור: פטור מלשלם להם לפי שהוא חייב מיתה, והכלל הוא ש'קם ליה בדרכה מינה' (= העמד אותו רק בעונש החמור מהם, דהיינו מיתה), ולכן לא משלם להם ממון.

שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב חצי נזק, לפי שהוא 'משונה' ונזק משונה הוא 'קרן' המשלמת חצי נזק.

והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור: אדם שהדליק את הגדיש של חברו בשבת פטור, לפי שהוא חייב מיתה על שהבעיר אש בשבת, ולכן לא משלם ממון לניזק.

גמרא: כל המקלקלין פטורין: מי שעושה בשבת מלאכה של קלקול פטור, חוץ מחובל ומבעיר בשבת שחייב למרות שקלקל.

א"ל וכו': צא ותשנה את הברייתא בחוץ, כלומר הדברים שאמרת בשם הברייתא הם טעות, לפי שבאמת גם חובל ומבעיר פטור.

ואם תמצי לומר משנה: ואם תרצה לומר שדברך שאמרת בשם הברייתא אינם טעות, צריך לומר שמדובר בחובל וצריך את הדם שיוצא מהמכה לכלבו (שישתה את הדם), שכיון שהוא מקלקל על מנת לתקן (= שעושה חבורה שהיא קלקול על מנת לתקן שיצא דם לצורך כלבו) לכן חייב, וכן במבעיר אש כיון שצריך את האפר.